

schaft ergänzt durch Ungarn betreffende Titel aus den Sammlungen der Schweizerischen Landesbibliothek. Bern, 1946. 52 l.).

DEZSÉNYI BÉLA.

Barlay Szabolcs: *Pádua szellemi élete a XVI. században.* Budapest, 1947. Kéziratos doktori értekezés.

Az a körülmény, hogy egyetemeink a kinyomatás nehézségeit figyelembe véve, átmenetileg kéziratos doktori értekezéseket is elfogadnak a szigorlat alapjául, kettős hátránnyal jár. Egyfelől az a veszély fenyeget, hogy a doktori értekezések amúgy sem túlságosan magas színvonala, a nyilvánosság ellenőrzését elkerülve, tovább csökken, másfelől, hogy a valóban értékes kutatási eredményekről beszámoló dolgozatok nem kapcsolódnak bele a tudomány vérkeringésébe. Ez utóbbi szempont vezet, amikor örömmel tesztek eleget a budapesti egyetem egyik fiatal doktora, BARLAY SZABOLCS kívánságának s legalább röviden ismertetem a XVI. századi Pádua szellemi életéről szóló derekas dolgozatát.

Egy-egy nagymultú külföldi egyetem befolyását vizsgálni a magyar szellemi életre feltétlenül termékeny célkitűzés és az is nyilvánvaló, hogy egy ilyen természetű vizsgálat csak akkor mehet túl a szóbanforgó egyetem magyar látogatói személyi adatainak a regisztrálásán, ha azoknak a szellemi ösztönzéseknek a tanulmányozásából indul ki, amelyeket az egyetem a katedráin érvényesülő sajátos szellemi irányok révén egyáltalán nyújthatott. Aki a magyar humanizmus történetével foglalkozott, tudja, hogy milyen elhatározó jelentősége volt fejlődésében Pádua hatásának; a magyar unitarizmus páduai gyökereit is már KANYARÓ óta tartjuk számon. BARLAY nemcsak a korábbi részletkutatások egybefoglalására törekszik, hanem olaszországi tanulmányai új adatokat is vetettek fel és ezek feldolgozását Pádua szellemi életének szélesre fogott rajzával alapozza meg. Bevezetőben bemutatja társadalom és tudomány egymáshatását, jórészt Velence egyetemi városának, Páduának az életén s ha itt társadalomtörténeti kategóriái nem is eléggé kiérlelték, bizonyos, hogy színes és tanulságos képet fest a XVI. század egyetemi életéről. Részletesebben csak a filozófia tanáraitól, a jogi karról és a görög-latin tanszékről beszél; magyar szempontból is kívánatos volna a páduai hebraisztika, a páduai természet-tudomány és a páduai történetírás behatóbb vizsgálata, hiszen maga BARLAY is utal EÖSSY ANDRÁS páduai tanulmányaira, XVI. századi történetírásunk páduai gyökereire, sőt éppen ő fedezi fel GALILEI tanítványai között az erdélyi HORSKY MÁRTONT. A három részletesebben kidolgozott fejezet mindenesetre tartalmaz. A páduai filozófiáról szólva igaz, hogy néha szem elől téveszti a minden történeti vizsgálatot kötelező spinozai jeligét: *non ridere, non lugere, neque detestari, sed intelligere*, de fel-felbukkanó egyházas aggályai sem akadályozzák abban, hogy egészbenvéve találó képet adjon a páduai szabadgondolkodásról, melyhez a magyar unitarizmust is erős szálak fűzik. Legfeljebb azt kell itt megjegyeznünk, hogy POMPONAZZI filozófiai anthropológiáját helyénvaló lett volna MARSIGLIO FICINO-val, a szabad akaratról vallott álláspontját ÉRASZMUS és LUTHER vitájával hozni kapcsolatba, első esetben a források tisztázása kedvéért, a másodikban főleg POMPONAZZI történeti jelentőségének az éreztetésére. A jogi karról szóló fejezet világosan mutatja a „mos italicus“ és a „mos gallicus“ küzdelmét, a görög-latin tanszék bemutatásánál külön a hellénizmus szerepe kissé elnagyoltan mutatkozik, annál tanulságosabb a ciceronianizmus ismertetése; amint az egyszerre háromfelé hadakozik: a latin nyelvet — nemzeti szempontból — a görög tanulmányokkal szemben, a tudós latin nyelvet — arisztokratára göggel — az olasz ellenében, és a cicerói nyelvhasználatot — purista pedan-

tériával — a latin nyelvhasználaton belül. A ciceronianizmus konvertitája Páduában CHRISTOPHORUS LONGOLIUS, a néhány évig Páduában is tanító ROMULUS AMASAEUS, meg a filozófusnak és főleg költőnek is kedvvel jellemezett LAZARUS BONAMICUS. Itt persze elmaradhattak volna a meglehetősen dilettáns jellegű műfordítások, viszont lehetett volna utalni arra, hogy az egész terjedelmében közölt „Matthaeo Giberto episcopo“ alig több MELEAGROS egy költeményének korszerűsített parafrázisánál.

Helyes volna, ha BARLAY, mikor a vatikáni, velencei és páduai könyvtárakban végzett kézirati kutatásai által napfényre hozott magyar vonatkozású adatokat sajtó alá készíti, bevezető gyanánt kéziratok doktori értekezése eredményeit is összefoglalja, a filozófiai, a jogi és a görög-latin tanulmányok páduai helyzetét a páduai hebraisztika, természet- és történettudomány ismertetésével kiegészítve. Okunk van rá, hogy várakozással tekintsünk e publikáció elé: dolgozatának „kipillantása“ többek között a magyar szabadgondolkodás, klasszika-filológia, orvostudomány és történetírás páduai gyökereinek a megvilágítását ígéri, a lingua vulgaris magyar szempontból is nevezetes teóriáját érinti, TORQUATO TASSO magyar ismerőseire hívja fel a figyelmet s felveti azt a lehetőségét, hogy G. BATTISTA MOSCO általa megtalált madrigálos könyve „esetleg kiindulópontul szolgálhat a BALASSA—RIMAY-költészet forrásainak újraértékelésében“.

t. w. i.

Radó Polikárd: *Répertoire hymnologique des manuscrits liturgiques dans les bibliothèques publiques de Hongrie.* (Az Orsz. Széchényi Könyvtár kiadványai, 1945. — 60 l.)

A keresztény szertartás rendjében a megfelelő ünnepekre kötelezően előírt Mise- és Zsolozsmaénekek jelentik az időtlen, szilárd és — a szónak jó értelmében vett — „maradi“ elemet. E kötelező-énekrészek hiézagai között azonban tág tere nyílt új, szabad énekeknek is, melyek a hagyományosan változatlanokkal szemben korszerűséget, modern áramlatot jelentettek a liturgikus költészetben. Ilyenek a *himnuszok* is (noha nagyrésztök használatát szintén ösödök óta gyakran szabályozza megkötöttség), de főként ilyenek voltak a középkori líra legeredetibb fajtái, a *szekvenciák*. (És testvér-műfajuk, az ú. n. *trópusok*.) Hét évszázadon át (kb. 863-tól 1563-ig) ezerszámra férkőztek a templomokba Európaszerte s az erjesztő csírák mellett, melyeket magukkal hordoztak, hovatovább mint a repkény borították volna el az istentiszteletet és énekkészletét, ha a trienti zsinat (ötnek híján) ki nem gyomlálja valamennyit.

E szabad költészet hajdani vándorútjának térképezését RADÓ jegyzéke nem-sejtett adatok bőségével gyarapítja: a középlatin líra legjavából, mai tudásunk szerint, íme 434 himnusz és 293 szekvencia vetődött el hozzánk és keletkezett részint nálunk.¹ Az alakítani elosztás talán még nem végleges; a két műfaj át meg átjárja egymást s az arány megállapítása is későbbi részletes elemzések dolga. Az eddigi végösszeg (727 mű) azonban annyira tekintélyes, hogy nemzedékek hosszú sorának juttat munkát. Rövidreszabott ismertetés tehát csak néhány ötletszerű pótlást, esetleg útbaigazítást adhat későbbi kutatók számára.

¹ Ez a mennyiség akkor sem csökken erősebben, ha eltekintünk azoknak az énekeknek számától, melyeket RADÓ külföldi eredetű jövevény-kódexekből vett a jegyzékbe.